

УДК 678/678.074.612

В.В.Шибанов, Г.Ф.Мельник, О.П.Романюк

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЛАСТИВОСТЕЙ І СТРУКТУРНИХ ПАРАМЕТРІВ СІТКИ ФОТОПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ НА ОСНОВІ ТЕРМОЕЛАСТОПЛАСТІВ

Серед багатьох полімерів, рекомендованих для виготовлення фотополімеризуючих композицій, особливий інтерес викликають дієн-стирольні блок-сополімери. Використання їх дозволяє створювати матеріали з широким діапазоном експлуатаційних властивостей (міцністю, еластичністю, світлочутливістю) [2].

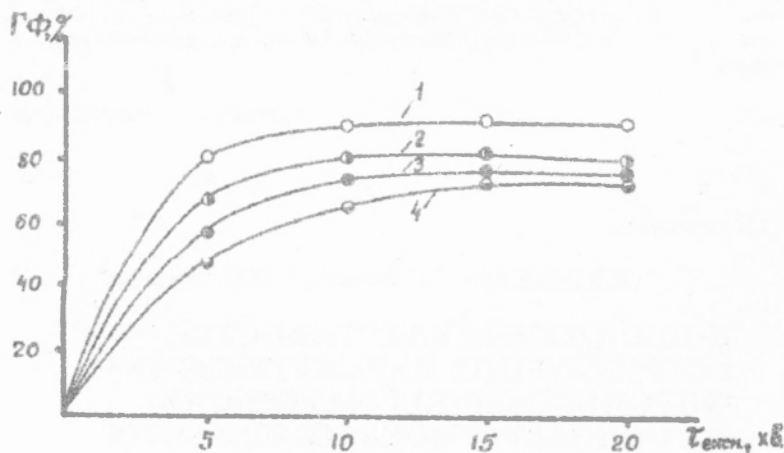
У даній роботі досліджуються фотополімерні матеріали (ФПМ) на основі ізопренстирольних термоеластопластів (ІСТ-20) будови А-В-А, де А - полістирольні блоки, В - блоки поліізопрену. Вшивний агент у цій системі - диметакрилат етиленгліколю (ДМЕГ), фотоініціатор - похідна ацетофенону.

Зразки ФПМ одержують у вигляді плівок, відливаючи фотополімеризуючу композицію з розчину трихлоретилену. Висушені до постійної маси плівки опромінують (лампи ЛУФ-80) протягом 5-20 хв. при інтенсивності світла 56 Вт/м^2 .

Фізико-хімічні властивості фотоотверджуваних матеріалів прямо залежить від складу, режиму отвердження та структури зшитого полімеру, тому мета нашої роботи - вивчення цих закономірностей.

Вплив часу отвердження на ступінь зшивання полімерної системи вивчали методом гель-фракції.

Вихід гель-фракції зразків ФПМ, що містить різну кількість ДМЕГ, залежить від часу їх опромінення (рисунок). Максимальне його значення досягається при 10 мас.ч. ДМЕГ в композиції. Із збільшенням ДМЕГ до 30 мас. ч. вихід гель-фракції дещо знижується. Це, очевидно, пов'язано з пластифікуючою дією мономеру і розрхленням структури ФПМ.

Залежність гель-фракції ФПМ на основі ІСТ-20 від часу опромінення при вмісті ДМЕГ мас. ч.: 1-10; 2-20; 3-30; 4-40.

Для оцінки стійкості досліджуваних систем в агресивному середовищі, вивчалась кінетика набухання їх в полярних і неполярних органічних розчинниках ваговим методом. За

результатами досліджень, ступінь набухання зразків в полярних органічних розчинниках (суміш етилацетат: бутилацетат: етиловий спирт при об'ємному співвідношенні реагентів 1:1:1) складає, в залежності від вмісту ДМЕГ, 11-13 %. Для всіх розчинників ступінь набухання зразків закономірно зменшується при збільшенні часу їх опромінення.

На основі експериментальних даних розраховано значення граничного ступеня набухання (О) ФПМ у всіх розчинниках, константи швидкості набухання (К) і коефіцієнти дифузії (Д) (див.таблицю).

За табличними даними, ступінь набухання ФПМ зменшується із збільшенням часу опромінення зразків. У залежності від розчинника ступінь набухання ФПМ зростає в порядку: толуол < хлороформ < трихлоретилен.

Фізико-хімічні та деформаційні властивості фотополімеризуючого матеріалу тісно пов'язані з його структурою. Для обчислення параметрів тримірної сітки полімеру - середньочисельної молекулярної маси активних сегментів (M_c), числа молів активних сегментів в одиниці об'єму (n_c) - можна скористатись даними для визначення рівноважного модуля пружності [1]

$$E = \frac{Pl_0}{b_0 h_0 (l - l_0)}; \quad M_c = \frac{3RT\rho}{E}; \quad n_c = \frac{E}{3RT};$$

Значення модуля пружності E , M_c , n_c для досліджуваних зразків з різним часом експонування показані в таблиці. Збільшення часу експонування зразків сприяє підвищенню модуля пружності ФПМ і числа активних сегментів ланцюга в одиниці об'єму зшитого полімеру. Молекулярна маса сегментів при цьому зменшується. Цікаво, що розміри еластичних сегментів (M_c) в досліджуваних зразках ФПМ вищі, ніж у вихідного ізопренстирольного блок-сополімеру.

Беручи до уваги уявлення про структуру ізопренстирольного блок-сополімеру, можна припустити, що при опроміненні ФПМ число переплетень гнучких ізопренових ланцюгів суттєво не змінюється. Введення у систему достатньої кількості мономєру пластифікує її, що, завдяки розтягненню або, точніше, вирівнюванню гнучких ділянок ланцюга полімеру, призводить до деякого збільшення M_c .

Визначити параметри сітки зшитого полімеру можна й іншим шляхом - використовуючи кінетичні дані набухання зразків ФПМ в "добрих" розчинниках. Кількісними характеристиками рівноважного набухання служать коефіцієнти набухання (масові або об'ємні).

Розрахунок M_c виконувався за формулою Флорі-Ренера

Дані про кінетику набухання і структурні параметри сітки зшитого полімеру на основі ізопренстирольного термоеластопласту.

	Час ек- спону- вання, t, хв.	m_0 , г	m , г	V, мл	Q, %	φ	Щіль- ність полім., ρ , кг/м ³	K с ⁻¹ 10 ⁻³	E, Па	n_s , моль/м ³	M_c , кг/моль	D, м ² 10 ¹²	X
То- луол	5	0,0330	0,5500	0,5969	1404,00	0,0542	963,7	7,0520	392,421	52,83	17,60	2,04	0,52
	15	0,028	0,4005	0,4298	1167,50	0,0638	966,2	7,0120	433787	58,40	15,92	1,97	0,52
	20	0,0225	0,3175	0,3406	1133,64	0,0644	958,9	5,1370	525917	70,80	13,13	1,40	0,52
Хло- ро- форм	5	0,0210	0,5710	0,3695	2385,50	0,0557	963,7	0,88	392421	52,83	17,60	2,47	0,52
	15	0,0185	0,3990	0,2555	1966,34	0,0698	966,2	1,062	433787	58,40	15,92	3,08	0,53
	20	0,0195	0,3393	0,2147	1543,26	0,0865	958,9	0,87	525917	70,80	13,13	2,49	0,53
Три- хлор- ети- лен	5	0,0170	0,4750	0,3126	2512,54	0,534	963,7	1,0330	392421	52,83	17,60	2,81	0,52
	15	0,0190	0,4010	0,2608	2288,67	0,0701	966,2	0,96	433787	58,40	15,92	2,70	0,53
	20	0,0190	0,3430	0,2212	1668,22	0,0822	958,9	1,39	525917	70,80	13,13	3,91	0,53

$$M_c = \frac{-\rho V \left(\varphi^{\frac{1}{3}} - \frac{\varphi}{2} \right)}{\ln(1-\varphi) + \varphi + X \cdot \varphi}$$

де ρ - густина полімеру; X - параметр взаємодії між макромолекулами (відрізками ланцюга) в даному розчиннику (параметр Флорі-Хагінса).

Для фотополімеризуючих систем на основі термоеластопласту ІСТ-20 пластифікованого метакрильними мономерами, як і для вихідного ІСТ-20, параметр Хагінса в літературі не наводиться. Між тим, знання його допомогло би глибше зрозуміти характер взаємодії ізопрен-стирольного блок-сополімеру з молекулами розчинників і мономерів в складній системі фотополімеризуючої композиції.

Розрахунок X вели за видозміненою формулою Флорі-Ренера, використовуючи M_c , обчислене через модуль пружності ФПМ

$$X = \frac{-\rho V \left(\varphi^{\frac{1}{3}} - \frac{\varphi}{2} \right) - M_c \ln(1-\varphi) - M_c - \varphi}{M_c \varphi^2}$$

Як показав розрахунок, значення X для ФПМ і толуолу не залежить від часу опромінення і складають 0,52. Для хлороформу і трихлоретилену спостерігається деяке зростання X від 0,52 до 0,53.

Цікаво відзначити, що параметри взаємодії між макромолекулами незшитого полімеру і молекулами аналогічних розчинників, визначені віскозиметричним методом, значно менші від вищезазначених і складають 0,32-0,34. Цей факт узгоджується із загальноприйнятими уявленнями про зростання значення X у випадку зменшення розчинності полімеру за рахунок певних структурних змін у ньому самому.

1. Рафиков С.Р., Будтов В.П., Монаков Ю.Б., Введение в физико-химию растворов полимеров. М., 1978. 2. Термоэластопласты / Ред. Моисеева В.В. М., 1985.

Стиття надійшла до редакції 15.01.93.